

KERSTNACHT 2019

Preek

Utrecht, 25 december 2019

Aartsbisschop Joris Vercammen

Zusters en broeders,

We zitten tegenover elkaar. Zij op bed, ik op een stoel ernaast. Voorheen was ze nog mobiel met haar elektrische rolstoel, nu ligt ze haast permanent op het ziekenhuisbed dat in de slaapkamer geïnstalleerd is. 's Ochtends wil ze nog wel eens naar de kamer rijden, maar dat is een vermoeiende excursie geworden. Ze heeft een ernstige ziekte. Het is begonnen toen ze goed dertig was. Ik schat haar tegen de zestig.

“Het gaat niet goed”, zegt ze, “de vraag is of mijn verjaardag nog haal. Dat is over een goed half jaar.”

“Hoe zou het zijn aan de overkant?”, vraagt ze.

“Zou er verschil zijn?”, probeer ik, “behalve dan de slangetjes die nu in je neus zitten en je benen die niet willen, en dat er geen haat meer is en geen oorlog, enzo.”

“Er is een overkant”, zegt ze. “Ja”, zeg ik, “daar vertrouwen we op.”

“we blijven groeien, altijd is er die uitnodiging om te groeien, dat is nu zo en dat is ook zo als we gaan sterven.”, voeg ik toe.

“ja”, bevestigt ze, “ik heb me nooit willen afvragen waarom ik ziek geworden ben, want dat heeft geen zin. Weet je, die vervloekte MS heeft me doen groeien en in mij veel liefde gewekt. En ik merk dat ik ook in staat en het beste in anderen naar boven te halen.”

“Ondanks de ziekte”, zeg ik.

“Neen”, corrigeert ze, “dankzij de ziekte”. En ik denk: dat mag alleen maar iemand zeggen die weet waarover ze spreekt. Ik voel diep respect.

De lezingen van deze kerstnacht overdenkend, vond ik mij ineens terug aan het ziekbed van deze vrije vrouw. Het contrast met wat Jesaja beschrijft in de eerste lezing is groot. Daar gaat het over een verleden dat je gevangen houdt als een slaaf, onderuit haalt, domineert en kleineert. Dát herkennen we wel. Het kan een ernstige ziekte zijn, het kunnen pijnlijke ervaringen zijn die je maar niet verwerkt krijgt, het kunnen de reactiepatronen zijn die je aangeleerd hebt om je overeind te houden in moeilijke situaties en zich nu tegen je keren., het kan het burgerlijk fatsoen zijn dat je verhindert om echt te zijn.

De gevoeligheid van de kerstnacht maakt dat we ons ‘ergens’ wel van onze gevangenis bewust zijn. Alleen al omdat deze nacht ruimte geeft aan ons verlangen om vrij te worden. Dat is: er te mogen zijn zoals je echt bent en zo verbonden te kunnen worden met anderen. De kerstnacht is de nacht van de menswording...óf van de cynische twijfel of die wel mogelijk is...want soms zwijgen wapens

wel in deze nacht, maar schieten ze de volgende dagen alsnog alles en iedereen kapot wat de naam heeft 'vijandelijk' te zijn. Dan komt men niet onder de schaduw van het verleden vandaan. Het juk, de stang, de roede blijven de dienst uitmaken, dreunende schoenen en mantels vol bloed blijven de realiteit.

Konden we maar met ons verleden breken...Want zou dat niet moeten gebeuren vooraleer er iets nieuws kan beginnen? Als we nou de chip met de kwalijke herinneringen eens konden vervangen door eentje die nog blanco is. Het is het doel van elke utopie. Maar utopieën leiden tot catastrofes, precies omdat ze het verleden willen vergeten. Daarmee maken ze echter meteen ook de toekomst onmogelijk. Er is geen toekomst zonder verleden, want mijn verleden dat ben ik zelf.

Maar dan zit ik er aan vast en kan ik mijn groei en mijn menswording verder wel vergeten? Fatalisme troef dus en mijn verlangen en deze romantische nacht zijn dan zinloos. Tenzij...dat verleden van ons helemaal niet uitgewist hoeft te worden. Zo wordt in het verhaal van de herders vannacht niet verteld dat ze hun plek moesten verlaten om licht te zien. Neen, het licht komt naar hen toe. Het zet de plek waar ze zich gewoonlijk ophouden op dit uur van de nacht in een volle gloed. En de engel stuurt hen ook niet op een vreemd pad dat ongekend zou zijn. Ze hebben blijkbaar geen moeite om de weg naar Betlehem te vinden noch kijken ze ervan op dat het gezin in een stal verblijft. Ze zijn bekend met dat soort van leven. De boodschap kan niet anders zijn dan deze: een nieuw begin is mogelijk en de kiem daarvan bevindt zich niet buiten onze realiteit en buiten onszelf, buiten onze wereld maar midden er in, midden ons leven dat een verleden heeft.

De menswording van God is geen sensationeel buitenaards gebeuren, maar gebeurt heel dichtbij. Zo dichtbij als een engel die je toespreekt op de plek waar je leeft en op een moment dat je het misschien het minst verwacht. Zo'n onbewaakt moment dat je hart zich opent. Zo'n moment zoals de herders op het veld het meemaken, dat je gaat beseffen dat die angst van je en die behoefte aan grip op mensen en gebeurtenissen, je eigen menswording in de weg zit. Zo'n ogenblik dat het tot je doordringt dat er midden dat verleden van jou zich een kiem van nieuw leven bevindt en dat je op weg kan gaan om die ruimte te geven.

We hebben wel eens moeite om te zien dat Jezus echt mens onder de mensen was en deel uitmaakt van de geschiedenis van mensen. Jezus wordt blijkbaar uit heel gewone mensen geboren en zijn leven voltrekt zich niet op een utopisch eiland, maar midden de realiteit van de mensen. Als Paulus aan Titus schrijft dat 'de tedere vriendschap' van God – te gemakkelijk vertaald als 'genade' – verschenen is, dan is hij er zich van bewust in welke realiteit die vriendschap terecht komt, namelijk die van 'goddeloosheid en begeerlijkheden'. Het is de realiteit van een leven dat slechts angst en ontreddeering, gevangenis en verslaving voortbrengt. Het gaat om zo'n leven waar Jesaja het over heeft en dat als juk loodzwaar op schouders weegt.

De 'tedere vriendschap' van God wordt in Jezus realiteit en daarom worden mensen 'meer mens' als ze met Jezus te maken krijgen. De menswording van God is er omwille van de menswording van de mens, van jou en van mij dus. Jezus wordt ons gegeven omdat we bedoeld zijn om te groeien naar de volle maat van onze vrijheid. Geloven is de groei kiemen ontdekken, eventueel tussen smeulende sintels van een beladen verleden, en ze voeding en ruimte geven zodat ze in ons hun werk kunnen doen. Zo werkt die tedere vriendschap van God in ons uit. Zo werkt genade!

In de ziekenkamer valt af en toe een stilte. Ze markeert de tederheid in wat gezegd wordt. "Het werd me gegeven het beste in een ander naar boven te laten komen. De ziekte heeft me doen groeien... daarom kan ik geloven dat er een overkant is." Ze zegt het teder, zacht en kwetsbaar. Geloven is teder, zacht en kwetsbaar. Daarom is deze nacht ook zo gevoelig. Het luistert

nauw als het om de menswording gaat. Geboorte is niet te forceren, zeker de geboorte van de vrijheid niet. Het vraagt veel stilte en vertrouwen, veel geloof. En al is het pad naar de vrijheid ons niet onbekend toch hebben we engelen nodig die ons over onze angst heen helpen. Zullen we vannacht zulke engelen voor elkaar zijn en elkaar aanmoedigen om het beste in onszelf een kans te geven? Want zo is het ook voor ons: niet ondanks maar dankzij wat ons allemaal overkomen is, kan er veel liefde in ons gewekt worden en kunnen we het beste in anderen naar boven laten komen. 'Tedere vriendschap' komt tot stand en dat is Gods' menswording, toch?

Amen.